

Debatt

JARL FERNLUND:

Vårt skydd mot främmande ubåtar

Försvarsbeslutet 1972 innebar att den socialdemokratiska regeringen med sin riksdagsmajoritet drev igenom att våra örlogsfartyg avsedda för ubåtsjakt – de med stor möda under 1950- och 1960-talen uppbyggda materiella och därtill hörande personella resurserna – i fortsättningen successivt skulle utgå ur krigsorganisationen. Den socialdemokratiska inställningen tolkade författaren Bosse Gustafson i en intervju i Aftonbladet 1973: "Ett försvar som ingenting behövt göra på flera hundra år har svårt att motivera sin nödvändighet. Därför måste försvarsmakten gestalta behovet av det militära i form av en u-båt som dyker upp med jämna mellanrum". Denna naiva uppfattning fanns fortfarande kvar i vissa politiska grupperingar den dag i oktober 1981 då verkligheten överträffade den dikt Gustafson beskriver.

1977 års försvarsbeslut innebar en fortsatt nedgång av den fartygsburna ubåtsjaktkapaciteten och vår ubåtsjaktförmåga.

Inför ett nytt försvarsbeslut överlämnade överbefälhavaren i början av september 1981 sin programplan för det militära försvarets utveckling 1982–87 på den av regeringen angivna ekonomiska planeringsnivån. Som operativ grund anger ÖB: "Kontroll av svenskt område kräver närvaro av främmande trupper. En angripare tvingas till invasion. Invasionsförsvar blir därför också i framtiden försvarsmaktens viktigaste uppgift".

I sin plan framhåller ÖB nödvändigheten av förmågan att upptäcka och möta kränkningar av vårt territorium. Vad ÖB här talar om gäller emellertid övervakning i fred av kusten för att skydda oss mot främmande ubåtar som medvetet eller omedvetet annonserar sin närvaro. Antalet ubåtar i Östersjön är så stort att vi inte skall vara främmande för tanken att *en* ubåt drar uppmärksamheten till sig under tiden andra ubåtar agerar på andra håll. Den senare formen av infiltration som sker dold kräver en av oss aktiv, uppsökande verksamhet som kallas ubåtsjakt. Härtill krävs andra resurser än de som erfordras för att möta gränskränkningar.

I programplanen anger ÖB läget i krigsorganisationen 1982 inom området ubåtsjakt: "Den fartygsburna ubåtsjakten har i huvudsak utgått. Ett antal av marinens tunga heli-

koptrar har emellertid erhållit en moderniserad vapenutrustning för ubåtsjakt. De har godtagbar förmåga att lösa avsedda uppgifter. Svagheten i ubåtsjaktssystemet är främst uthålligheten". En bedömning av förmågan att lösa vissa uppgifter påverkas naturligtvis av vilka krav man ställer. Programplanen kom ut före händelsen med ubåt 137. För att flottan skall kunna bedriva en aktiv, uppsökande ubåtsjakt och samtidigt kunna skydda vår 270 mil långa kust – med betoning på våra militära skyddsområden – från ubåtsinfiltration, krävs en uppbyggnad av de marina helikopterförbanden i storleksordningen fyra "Berga-förband" (med placering i Stockholms-, Göteborgs-, Karlskrona- och Härnösandsområdena). Härtill kommer fregatter/korvetter som ledarfartyg inom varje förband. Det rör sig om ett miljardprojekt.

Med anledning av att ett stort antal incidenter med ubåtar förekommit efter det att programplanen överlämnats har ÖB våren 1982 lämnat förslag till planering för att förstärka resurserna för övervakning av och ingripande mot främmande ubåtar. Föreslagna åtgärder gäller anskaffning av teknisk utrustning för c:a 200 milj kr. Socialdemokraterna ville i riksdagsbehandlingen närmast halvera anslaget och ansåg förstärkningen icke erforderlig.

För ubåtsjakt krävs förband sammansatta av fartyg och helikoptrar, varigenom kraven på både uthållighet och snabbhet kan tillgodoses. Fartygen måste vara byggda för ubåtsjakt med hänsyn till dels den speciella tekniska utrustningen som erfordras dels kraven på egen bullernivå. Samma krav gäller i stort även för helikoptern. Fartyget erfordras som vapenbärare samt som stridsledningcentral medan helikoptrarna används som framskjutna hydrofonbärare som lämnar data till stridsledningcentralen. Sverige är den enda sjönationen i världen som – efter försvarsbeslutet 1972 – tror sig om att i sin alliansfrihet kunna bedriva ubåtsjakt utan några fregatter/korvetter. Vi är dessutom ensamma om att använda Vertolhelikoptrar för ubåtsjakt. I både öst- och västvärlden ingår fartygsburna ubåtsjakthelikoptrar som en del i ett integrerat ubåtsjaktssystem.

Margot Håkansson (fp) har i en riksdags-

motion yrkat på konkreta åtgärder (motion 1981/82:302) för att förbättra marinens möjligheter till en aktiv ubåtsjakt. Det är med förvåning man läser försvarsutskottets svar på denna sakliga motion: "Tilltänka åtgärder skulle innebära kostnadsökningar som inte torde stå i proportion till effektökningen. . . . Förbättrade möjligheter till ubåtsjakt är inplanerade". Detta är tomt prat. Hur värderar man en effektökning från 0 till närvaron av ett ubåtsjaktfartyg i angivet område? Sista meningen är inte sann. Först i augusti 1982 fick ÖB regeringens uppdrag att vidtaga nödvändiga åtgärder för att förbättra beredskapen för ubåtsjakt inom södra militärområdet.

Inställningen i övrigt i riksdagen återspeglas i partimotionerna till försvarspropositionen. Moderaterna är positiva och vill förbättra möjligheterna i fredstid att övervaka vårt territorium (motion 1981/82:2262). Det är glädjande att moderaterna i valrörelsen tog upp frågan om förstärkning av ubåtsjakten och lade fram ett konkret program för hur detta skall ske.

Socialdemokraterna säger i sin partimotion (1981/82:2276) som en huvudpunkt: "Vi måste driva en aktiv nedrustningspolitik". I övrigt fortsätter man sin marinpolitik från 1972: "Mot bakgrund av att den fartygsburna ubåtsjaktkapaciteten blir av ringa omfattning bör ÖB tillvarata möjligheterna att utnyttja en del av flygvapnets tunga helikoptrar för övervakning och ubåtsjakt". Marinen och flygvapnet skall dela på redan hårt ansträngda resurser för en verksamhet som kräver en omedelbar utbyggnad. Samtidigt anser man i motionen att armén bör skaffa beväpnade he-

likoptrar med förmåga till pansarbekämpning på stora avstånd. Det är här frågan om ett miljardprojekt. "Förmågan att bekämpa pansrade fordon är grundläggande för våra möjligheter att genomföra strider på marken" säger Olof Palme i motionen. Försvaret av inlandet kommer före försvaret av våra kuster. Var detta innebörden av att i målsättningen stryka meningen om invasionsförsvar?

I juni 1982 tog riksdagen det nya försvarsbeslutet som för flottans del innebar ett fullföljande av de socialdemokratiska intentionerna från 1972. Trots folkstormen efter den sovjetiska ubåtens grundstötning inne på svenskt militärt skyddsområde samt en lång rad kränkningar därefter av vårt sjöterritorium gällde debatten i riksdagen "resurser för att upptäcka och avvisa främmande ubåtar som kränker vårt territorium".

Beslut om tillförsel av fartyg och helikoptrar till flottan för en aktiv ubåtsjakt är brådsakande, bla för att visa trovärdigheten av vårt försvar. För att öka vår ubåtsjaktkapacitet kan vi bygga om några jagare till fregatter. Lösningen är dock av temporär karaktär.

På längre sikt måste flottan följa med i den tekniska utvecklingen och tillföras nya ubåtsjaktssystem bestående av fregatter och fartygsbaserade helikoptrar. En prioritering mellan anskaffning av ubåtsjakthelikoptrar för flottan och anskaffning av pansarhelikoptrar för armén bör föreläggas riksdagen för debatt. Behovet av svenska ubåtsjaktssystem i Östersjön förefaller öka under 1990-talet med hänsyn till ett ökande antal ubåtar i det tidigare sk fredens hav.